Galicia Encantada

20 ANIVERSARIO 2005 ❧ 2025

Enciclopedia de Fantasía Popular de Galicia

Seres míticos

CATEGORÍAS RELACIONADAS

Fadas leonesas I: Cousas de encantadas (Nicolás Bartolomé Pérez/ Emilio Gancedo)

© Nicolás Bartolomé Pérez/ Emilio Gancedo.

Artigo publicado anteriormente en castelán no □Diario de León□ (04/05/2014), revista dominical La Llariega.

Vo nome de □encantadas□ ou □encantos□ e, sobre todo, de □moras□ ou □mouras□, desígnanse en León a unhas entidades femininas asociadas á auga e ao ouro e que simbolizan o elemento feminino do universo segundo a mentalidade tradicional.

A imaxe das □hadas□ na actualidade está moi influenciada pola visión que destes seres foron debuxando tanto a literatura como o cine infantís: uns entes diminutos, xeralmente bondadosos, alados e con poderes máxicos. As tradicións orais europeas, con todo, describen a estas mulleres mitolóxicas con perfís moi diferentes. Na nosa terra, por exemplo, e como pasa en case toda España, o nome popular destas féminas sobrenaturales nunca foi o de □hada□, de feito a súa denominación en León é bastante variada e afastada da denominación culta. No norte leonés (especialmenteen Los Argüellos e en Sajambre) coñécenas como *xanas* ou *jianas*, este último nome con unha pronunciación castellanizante do termo tradicional leonés.

Noutras zonas leonesas estes seres de lenda reciben o nome de encantadas ou encantos, aínda que tamén poden aparecer identificadas como simples señoras, mozas ou doncelas, co que o seu carácter mitolóxico ás veces vai

diluíndose ou perdéndose ao mesmo tempo que se esquecen as lendas que se refiren a certos lugares onde a tradición lles atribúe a súa morada; en calquera caso, o nome leonés máis estendido é o de mora (ou moura en leonés occidental e en galego).

Como ocorre cos míticos mouros ou moros leoneses, dos que xa tratamos algo en artigos anteriores, nada ten que ver este nome co das mulleres musulmás históricas, pois a súa orixe hai que relacionala co culto ás ninfas da Antigüidade clásica, espíritos divinos que residían nos bosques, montes, ríos e fontes e dos que a epigrafía romana de León deixou varios testemuños, e coas deusas-nais precristiás dispensadoras de abundancia e protectoras dos cultivos e das persoas.

A mitoloxía leonesa representa en xeral a estes seres como mulleres de apariencia humana e de gran fermosura que adoitan manifestarse peiteándose e habitando en fontes, cursos de auga, pozos ou covas, ás veces custodiando grandes tesouros. Os relatos populares sobre as nosas mouras míticas son moi abundantes no antigo Reino de León, aínda que con frecuencia só describen algún dos elementos do mito.

No Pozo da Moura, preto de Lubián (Sanabria, *Senabria* en leonés, Zamora), a lenda local reflicte moitas das características máis relevantes destes entes, pois en certa ocasión uns vaqueiros atoparon unha moza loira que escapou deles ata que chegou ao bordo do pozo en cuestión, desde onde chamaba á súa nai; a tradición continúa referindo que no devandito pozo hai un tesouro composto por un tear e gran cantidade de mesas de ouro e prata, e que todas as mañás ao amencer saía a moura do fondo para sentarse nunha pedra a peitearse.

Con todo, a tradición máis repetida no ámbito leonés sobre estas mulleres sobrenaturais presenta outras peculiaridades e, en resumo, refire como unha moura (unha xana, unha moura, unha encantada □) se parece nun lugar apartado ou nun camiño solicitando axuda a unha campesiña para dar de mamar a un seu fillo. Se a campesiña accede recibe a cambio e en pago polo seu labor de nodriza un agasallo agachado nun pano, un *mantillín* ou nun mandil, pero coa prohibición expresa e tallante de non miralo ata chegar a casa. Case sempre, contan as nosas lendas, a improvisada nodriza remata por ceder á curiosidade e no regreso á casa descobre que o agasallo son uns simples anacos de carbón, polo que os tira disgustada. Xa na casa a campesiña decátase de que entre os pregues da tea que envolvía o que parecían ser carbóns hai unha moeda de ouro, descubrindo entón que os anacos de carbón eran en realidade ouro encantado; isto provoca que a muller dea a volta en busca do resto de carbóns derramados antes, pero sempre sen poder dar xa con eles pois a moura airada por faltar a muller á súa promesa de non miralos recolleunos previamente.

No entanto, a riqueza lendaria da nosa terra sobre as mulleres □feéricas□ é moi variada, como veremos en posteriores entregas desta sección.